

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА “ХРИСТОВ ПРОТИ УКРАЇНИ”

(Заява № 24465/04)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

19 лютого 2009 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у п. 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Христов проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли: Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова*, Райт Маруст (Rait Maruste), Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert), Рената Ягер (Renate Jaeger), Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre), Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska), Станіслав Шевчук (Stanislav Shevchuk), *суддя ad hoc*, а також Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*, після наради за зачиненими дверима 27 січня 2009 року, постановляє таке рішення, винесене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 24465/04) проти України, поданою до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Дмитром Степановичем Христовим (далі — заявник) 5 липня 2004 року.
2. 1 серпня 2006 року заявник помер. 1 березня 2008 року його діти, Геннадій Христов, Олена Христова і Людмила Філобок, як єдині спадкоємці заявника, висловили бажання підтримувати далі заяву в Суді від імені заявника. Заявника та його дітей представляв М. Хотеев, адвокат, що практикує в м. Мелітополі. Український уряд (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев.
3. Заявник скаржився, зокрема, що, порушуючи пункт 1 статті 6 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу, винесену на його користь постанову суду, яка набрала законної сили, було скасовано за результатом перегляду в порядку екстраординарної процедури.
4. 11 травня 2006 року голова п'ятої секції вирішив направити заяву Уряду. Було також вирішено провести розгляд заяви по суті одночасно з розглядом питання щодо її прийнятності (пункт 3 статті 29).

ЩОДО ФАКТІВ

І. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник, 1939 року народження, проживав у м. Мелітополі.
6. У 1996 році громадянин Молдови надав свій автомобіль заявникові у користування шляхом оформлення довіреності, яка наділяла його широкими правами стосовно автомобіля; зокрема, він мав право керувати ним і продати його. Однак при цьому власником автомобіля залишався громадянин Молдови.
7. Заявник не сплачував належних митних платежів за ввезення автомобіля на митну територію України. Для того щоб дотримати вимоги національного митного законодавства, заявник кожен третій місяць перетинав кордон України, щоразу декларуючи автомобіль як тимчасово ввезений під зобов'язання зворотного вивезення упродовж трьох місяців.
8. У жовтні 1998 року заявник не зміг у черговий раз виїхати за межі України через проблеми зі здоров'ям. 2 червня 1999 року заявник зробив спробу перетнути кордон на автомобілі. Але митник звернув увагу, що строк зворотного вивезення автомобіля вже давно минув, та наклав на автомобіль арешт до ухвалення судом рішення стосовно вчиненого заявником адміністративного правопорушення.
9. 24 червня 1999 року Приморський районний суд м. Маріуполя (далі — районний суд) визнав заявника винним у порушенні митного законодавства і постановив стягти з нього штраф у розмірі 74 гривні та конфіскувати автомобіль.

10. 27 серпня 1999 року за заявою заявника прокурор Приморського району вніс до районного суду протест із вимогою перегляду справи заявника у порядку нагляду.
11. 14 жовтня 1999 року районний суд своєю постановою, винесеною за результатами перегляду справи за протестом, скасував накладення штрафу за впливом строку накладення адміністративного стягнення, проте залишив у силі постанову в частині конфіскації автомобіля.
12. 16 березня 2000 року на виконання судової постанови від 24 червня 1999 року автомобіль було продано на відкритих торгах за ціною 7970 гривень. Отримані від реалізації автомобіля кошти було направлено до державного бюджету.
13. 23 жовтня 2000 року за клопотанням заявника про перегляд справи голова Донецького обласного суду відновив провадження у справі та скасував судові постанови від 24 червня 1999 року і 14 жовтня 1999 року, визнавши, зокрема, що згідно з Конституцією автомобіль не можна було конфіскувати, оскільки заявник не був його власником.
14. 16 березня 2001 року заявник звернувся до Старокиївського районного суду з позовом до Міністерства юстиції і Державної митної служби, вимагаючи повернути йому конфіскований автомобіль або його вартість, а також відшкодувати завдану йому моральну шкоду.
15. 10 квітня 2001 року суд залишив цю позовну заяву без руху у зв'язку з тим, що вона подана без додержання вимог законодавства, зокрема заявник не надав розрахунку розміру моральної шкоди і не додав документів стосовно автомобіля.
16. Листами від 12 квітня 2001 року, 10 жовтня 2001 року та 19 березня 2002 року Митна служба підтвердила можливість повернення заявникові вартості конфіскованого автомобіля після закінчення процедурних формальностей.
17. 25 квітня 2002 року за клопотанням Митної служби про перегляд справи голова Верховного Суду відновив провадження у справі заявника і, посилаючись на статтю 294 Кодексу про адміністративні правопорушення, скасував винесену на користь заявника постанову від 23 жовтня 2000 року як необґрунтовану, залишивши, таким чином, у силі постанови районного суду від 24 червня і 14 жовтня 1999 року. У постанові Верховного Суду зазначалося, зокрема, що згідно з положеннями митного законодавства, застосовними у справі заявника, конфіскація автомобіля допускалася незалежно від того, чи був заявник його власником.
18. Листом від 6 серпня 2004 року Митна служба повідомила заявника про постанову Верховного Суду від 25 квітня 2002 року і передала йому копію цього документа. Заявник стверджував, що до зазначеного моменту йому не було відомо про цю постанову.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Кодекс про адміністративні правопорушення (у редакції, чинній на час подій у справі)

19. Згідно зі статтею 287 Кодексу постанову про накладення адміністративного стягнення, за винятком постанов, винесених судом першої інстанції, могла бути оскаржена. Постанови судів першої інстанції були остаточними і не підлягали оскарженню в порядку звичайного провадження у справах про адміністративні правопорушення, за винятком випадків, передбачених законами України.
20. Стаття 290 Кодексу передбачала можливість опротестування прокурором постанови у справі про адміністративне правопорушення.
21. Стаття 294 Кодексу передбачала, що постанову судді у справі про адміністративне правопорушення могла бути переглянута суддею того самого суду з огляду на протест, внесений прокурором або головою вищестоящего суду за власною ініціативою.
22. 24 вересня 2008 року до Кодексу було внесено зміни, які передбачають звичайну процедуру оскарження постанов судів першої інстанції у справах про адміністративні правопорушення.

ЩОДО ПРАВА

I. МЕЖІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

23. Заявник скаржився, що провадження в адміністративній справі було несправедливим, оскільки винесена на його користь судова постанова від 23 жовтня 2000 року, яка набрала законної сили, була скасована головою Верховного Суду у результаті перегляду в порядку екстраординарної процедури. Він також скаржився, що спроби домогтися повернення йому конфіскованого автомобіля або його вартості були зведені нанівець переглядом справи, здійсненим Головою Верховного Суду. Цей перегляд закінчився відновленням чинності постанови про конфіскацію автомобіля. Суд вважає за доцільне розглянути ці скарги у світлі пункту 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Першого протоколу відповідно.

II. ЩОДО *LOCUS STANDI*

24. 1 серпня 2006 року заявник помер. На той момент справа перебувала на розгляді в Суді (див. пункт 2 вище). Право його дітей підтримувати цю заяву від його імені не заперечується, і Суд не вбачає підстав для відмови в такому праві (див., зокрема, справи «*Беньямінсон проти України*» (*Benyaminson v. Ukraine*), № 31585/02, п. 84, від 26 липня 2007 року, та «*Хорватова проти Словаччини*» (*Horvathova v. Slovakia*), № 74456/01, пп. 25–27, від 17 травня 2005 року). Однак увесь наведений нижче текст містить посилання на заявника.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

25. У відповідному положенні пункту 1 статті 6 Конвенції зазначено:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, ... який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. ...»

A. Щодо прийнятності

26. Уряд доводив, що ця скарга є непринятною, оскільки заявник не подав її упродовж шестимісячного строку, як цього вимагає Конвенція.

27. Заявник це оспорував, стверджуючи, що про постанову Верховного Суду від 25 квітня 2002 року митні органи повідомили його лише листом від 6 серпня 2004 року.

28. Заявник надав докази того, що він дізнався про постанову від 25 квітня 2002 року лише у серпні 2004 року, тоді як Уряд не надав доказів на спростування цього факту. Тому Суд погоджується з версією заявника. Суд також зауважує, що, оскільки ця скарга вперше згадувалася в поданнях заявника від 28 серпня 2004 року, жодного питання стосовно вимоги шестимісячного строку не постає. Тому Суд відхиляє заперечення Уряду.

29. Далі Суд зазначає: сторони не заперечують того, що провадження у справі заявника належить до сфери застосування пункту 1 статті 6 Конвенції. На думку Суду, хоча це провадження і кваліфікувалося як адміністративне, фактично воно мало кримінальний характер, якщо враховувати характер учиненого заявником правопорушення та призначене за нього стягнення, явно спрямоване на покарання і запобігання вчиненню правопорушень у майбутньому (див. рішення у справах «*Енгель та інші проти Нідерландів*» (*Engel and Others v. the Netherlands*) від 8 червня 1976 року, пп. 82–83, серія А, № 22, «*Лауко проти Словаччини*» (*Lauko v. Slovakia*) від 2 вересня 1998 року, п. 58, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI, та справу «*Надточій проти України*» (*Nadtochiy v. Ukraine*), № 7460/03, п. 21, від 15 травня 2008 року).

30. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з якихось інших підстав... Отже, вона оголошується прийнятною.

В. Щодо суті

1. Заяви сторін

31. Уряд доводив, що постанова суду від 23 жовтня 2000 року була переглянута Верховним Судом у касаційному порядку відповідно до Цивільного процесуального кодексу, а отже, такий перегляд відповідав вимогам статті 6 Конвенції. Уряд також наполягав, що скасування постанови суду від 23 жовтня 2000 року Головою Верховного Суду мало легітимну мету, зокрема виправлення помилок, яких припустився суд нижчого рівня при прийнятті постанови у справі заявника.

32. Заявник оспорував цей аргумент, стверджуючи, що винесену на його користь судову постанову від 23 жовтня 2000 року, яка набрала законної сили, було скасовано безпідставно.

2. Оцінка Суду

33. Суд повторює, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, слід тлумачити в контексті преамбули Конвенції, яка, зокрема, проголошує верховенство права як складову частину спільної спадщини Договірних держав. Одним з основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, згідно з яким у разі остаточного вирішення спору судами їхнє рішення, що набрало законної сили, не може ставитися під сумнів (див. справу «*Брумареску проти Румунії*» (*Brumarescu v. Romania*) [GC], № 28342/95, п. 61, *ECHR* 1999-VII).

34. Принцип юридичної визначеності вимагає поваги до принципу *res judicata* (див. там же, п. 62), тобто поваги до остаточного рішення суду. Згідно з цим принципом жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою — домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не задля нового розгляду справи. Таку контрольну функцію не слід розглядати як замасковане оскарження, і сама лише ймовірність існування двох думок стосовно предмета спору не може бути підставою для нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі й непереборні обставини (див. справу «*Рябих проти Росії*» (*Ryabikh v. Russia*), № 52854/99, п. 52, *ECHR* 2003-IX). Отже, у справі, що розглядається, Суд має визначити, чи органи влади здійснювали свої повноваження порушити та провести екстраординарну процедуру перегляду судової постанови таким чином, щоб забезпечити, наскільки це можливо, справедливу рівновагу між інтересами відповідної особи та необхідністю підтримання ефективності системи судочинства (див., *mutatis mutandis*, справи «*Нікітін проти Росії*» (*Nikitin v. Russia*), № 50178/99, п. 57, *ECHR* 2004-VIII, та «*Савінський проти України*» (*Savinskiy v. Ukraine*), № 6965/02, п. 23, від 28 лютого 2006 року).

35. Повертаючись до обставин справи, що розглядається, Суд зауважує, що згідно з положеннями Кодексу про адміністративні правопорушення постанови судів про накладення адміністративного стягнення не підлягали оскарженню у звичайному апеляційному та касаційному порядку. У цьому зв'язку Суд нагадує, що він уже визнав порушення статті 2 Протоколу № 7 з огляду на відсутність ефективної процедури оскарження в адміністративних справах (див. справу «*Гурепка проти України*» (*Gurepka v. Ukraine*), № 61406/00, пп. 57–62, від 6 вересня 2005 року). Далі Суд зазначає, що Голова Верховного Суду скасував судову постанову від 23 жовтня 2000 року за результатами перегляду відповідно до статті 294 Кодексу про адміністративні правопорушення, прямо пославшись у своєму рішенні, зокрема, і на цю статтю. Отже, доводи Уряду стосовно того, що справа заявника була переглянута Верховним Судом відповідно до процедури касаційного оскарження, відхиляються.

36. Суд бере до уваги те, що згаданий вище перегляд справи міг ініціюватися або з огляду на

протест, внесений прокурором, або з огляду на клопотання, подане головою суду вищого рівня. Тобто така процедура не була безпосередньо доступною для сторони у справі, оскільки цій стороні дозволялося лише звернутися до відповідних посадових осіб з проханням переглянути справу. Повноваження з перегляду судових постанов за цією процедурою не обмежувалися в часі і не залежали від наявності особливих підстав, тому остаточні та обов'язкові до виконання судові рішення могли бути поставлені під сумнів у будь-який час. Отже, в умовах такої процедури перегляду принцип юридичної визначеності опинився в надзвичайно вразливому становищі.

37. Суд далі зауважив, що з матеріалів у справі не видно, що існували будь-які «вагомі та непереборні обставини», які могли б служити обґрунтованим поясненням того, чому остаточну судову постанову від 23 жовтня 2000 року було переглянуто і скасовано. Видається, що єдиною причиною була необхідність перегляду справи заявника у світлі іншого закону, а це означає, що такий перегляд був замаскованим оскарженням. Отже, Суд визнає, що у цій справі не було дотримано принципу юридичної визначеності.

38. Зважаючи на наведені вище міркування, Суд доходить висновку, що відновлення провадження у справі заявника та її перегляд, за результатами якого судову постанову від 23 жовтня 2000 року було скасовано, порушило принцип юридичної визначеності та право заявника на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції.

IV. ЩОДО СТВЕРДЖУВАНОВОГО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ

39. Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції проголошує:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

A. Щодо прийнятності

40. Уряд доводив, що ця скарга неприйнятна, оскільки заявник не подав її упродовж шестимісячного строку, як цього вимагає Конвенція.

41. Заявник це оспорував.

42. Посилаючись на свої висновки за пунктом 1 статті 6 Конвенції стосовно дотримання заявниками шестимісячного строку (див. пункт 28 вище), Суд відхиляє заперечення Уряду в цьому зв'язку.

B. Щодо суті

1. Заяви сторін

43. Уряд доводив, що Верховний Суд діяв відповідно до процедури, передбаченої національним законодавством, і його мета полягала у виправленні помилки, якої у справі заявника припустився суд нижчого рівня. Тому втручання у право заявника, захищене статтею 1 Першого протоколу, було пропорційним, оскільки здійснювалося в суспільних інтересах.

44. Заявник із цим не погоджувався, стверджуючи, що втручання в його майнові права не було пропорційним.

2. Оцінка Суду

45. Обидві сторони погоджувалися, що винесена на користь заявника остаточна та обов'язкова до виконання судова постанова від 23 жовтня 2000 року наділила його правом володіти майном у значенні статті 1 Першого протоколу, оскільки надала заявникові юридичну підставу для отримання компенсації за неправомірну конфіскацію автомобіля. Сторони також погоджувалися з тим, що скасування судової постанови від 23 жовтня 2000 року Верховним Судом становило втручання у право заявника, захищене статтею 1 Першого протоколу. Суд не бачить причин не поділяти думку сторін.

46. Отже, залишається встановити, чи було втручання виправданим. У цьому зв'язку Суд знову наголошує на необхідності підтримання «справедливої рівноваги» між загальним інтересом суспільства та захистом основних прав конкретної особи. Необхідну рівновагу не буде забезпечено, якщо відповідна особа несе «особистий і надмірний тягар» (див. згадане вище рішення у справі *Брумареску*, п. 78).

47. Суд зауважує, що аргумент Уряду про те, що оскаржуване втручання здійснено в суспільних інтересах, схожий на доводи Уряду, подані в контексті пункту 1 статті 6 Конвенції. Оскільки наявність у цій справі порушення пункту 1 статті 6 Конвенції уже встановлено, Суд доходить висновку, що, хоча виправлення помилок у застосуванні закону, безперечно, становить «суспільний інтерес», в обставинах цієї справи таке виправлення здійснювалося на порушення основоположного принципу юридичної визначеності. Тому цей аргумент відхиляється.

48. Отже, зважаючи на ці обставини, Суд визнає, що «справедлива рівновага» виявилася порушеною і що заявник ніс особистий і надмірний тягар. Це означає, що було порушено статтю 1 Першого протоколу.

V. РЕШТА СКАРГ У ЗАЯВІ

49. Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявник скаржився на тривалість провадження в його справі. На підставі пункту 1 статті 6 і статті 13 Конвенції він також скаржився на те, що суди, які розглядали справу, не були безсторонніми. Посилаючись на пункт 3(а) статті 6 Конвенції, заявник доводив, що його незаконно примусили підписати протокол про вчинення ним адміністративного правопорушення. Нарешті, він стверджував, що зазнав дискримінації за ознакою соціального статусу на порушення статті 14 Конвенції.

50. Уважно дослідивши зауваження заявника, виходячи з сукупності наявних матеріалів, Суд не встановив в тій мірі, в якій він є повноважним вивчати заявлені скарги, жодних ознак порушення прав та свобод, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї. Тому відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції Суд відхиляє ці скарги як явно необґрунтовані.

VI. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

51. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

52. Заявник вимагав 5000 доларів США (приблизно 3902 євро) як компенсацію за конфіскований автомобіль та 40 000 доларів США (приблизно 31 213 євро) як компенсацію за втрачену ним роботу, що, як стверджується, було найсерйознішим наслідком цієї конфіскації. Він також вимагав 55 000 доларів США (приблизно 42 918 євро) компенсації за моральну шкоду.

53. Уряд заперечував проти цих вимог, вважаючи їх необґрунтованими.

54. Суд передусім зазначає, що заявник не уточнив, яким чином втрата роботи пов'язана зі скасуванням судової постанови, тому Суд відхиляє цю частину вимоги. Заявник також вимагав компенсації за матеріальну шкоду в розмірі вартості машини, яку було конфісковано. Проте під час провадження у справі заявник стверджував, що він не є власником автомобіля, мало того — саме на цьому факті ґрунтувалася судова постанова від 23 жовтня 2000 року. Питання за статтею 41 Конвенції полягає в тому, який саме розмір компенсації за матеріальну шкоду (якщо її завдано) слід присудити у зв'язку з тим, що постанову від 23 жовтня 2000 року було скасовано. Суд зазначає, що заявник не подав ніяких доводів у цьому зв'язку, а оскільки Суд не в змозі робити припущення з цього приводу, він відхиляє і цю частину вимог заявника щодо компенсації за матеріальну шкоду як необґрунтовану.

55. Суд також вважає, що внаслідок встановлених порушень заявник, безперечно, зазнав певної моральної шкоди, яка не може бути відшкодована самим лише висновком Суду про порушення. Керуючись принципом справедливості в оцінці розміру компенсації, Суд призначає заявникові 2000 євро.

В. Судові та інші витрати

56. Заявник не висунув жодних вимог за цим пунктом, тому Суд не присуджує компенсації за такі витрати.

С. Відсотки в разі несвоєчасної виплати

57. Суд вважає, що пеня в разі несвоєчасної виплати має визначатися на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скаргу, подану на підставі пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно скасування статочної судової постанови від 23 жовтня 2000 року за результатами перегляду справи, та скаргу, подану на підставі статті 1 Першого протоколу, прийнятними, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку зі скасуванням судової постанови від 23 жовтня 2000 року за результатами перегляду справи в порядку екстраординарної процедури.

3. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 1 Першого протоколу.

4. *Постановляє, що:*

а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна виплатити заявникові в українських гривнях за курсом на день здійснення платежу 2000 (дві тисячі) євро компенсації моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку в разі стягнення його з цієї суми;

б) зі впливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткових пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 19 лютого 2009 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова